

Anna Aminoff
är forskardoktor i logistik och
samhällsansvar vid Hanken.



Programmet för främjande av cirkulär ekonomi – ett stort steg för Finlands väg mot en hållbar framtid

Klimatförändringen, överkonsumtionen av naturresurser och förlusten av biologisk mångfald är stora globala problem. Den cirkulära ekonomin ses med rätta som en lösning till de här utmaningarna. Förväntningarna på den cirkulära ekonomin är därför enorma, men det är bara genom konkreta och ambitiösa mål och åtgärder som vi kan uppfylla dessa förväntningar.

Finland har fått ett strategiskt program för främjande av cirkulär ekonomi, som ska sträcka sig till 2035. Programförslaget ”Uusi suunta – Ehdotus kiertotalouden strategiseksi ohjelmaksi”¹⁾ (”En ny riktning – Förslag till strategiskt program för cirkulär ekonomi”) publicerades i januari. Programmet lyfter fram den cirkulära ekonomin som en strategisk prioritering som styr samhälls- och näringspolitiken. Målet är att begränsa överkonsumtionen av naturresurser, klimatförändringen och förlusten av biologisk mångfald samt att stärka ekonomin och sysselsättningen. Programmet ska utgöra grunden till de politiska riktlinjer som senare framställs som ram av regeringen.

Programförslaget ser den cirkulära ekonomin som en ekonomisk modell, som producerar nödvändig ekonomisk tillväxt och medborgarnas välfärd inom gränserna för jordklotets bärformåga. Det är anmärkningsvärt att den cirkulära ekonomin har betraktats genom de tillväxtpotentialer som den erbjuder, och programmet ser den cirkulära ekonomin som en samtidig lösning på både miljö- och ekonomiska utmaningar. Miljö- och klimatutmaningarna är ett globalt problem och de lösningar som behövs erbjuder omfattande affärs- och tillväxtpotentialer för finska företag. Finland har alla möjligheter att gå i bräschen för den cirkulära ekonomin, något som

”Miljö- och klimatutmaningarna är ett globalt problem och de lösningar som behövs erbjuder omfattande affärs- och tillväxtmöjligheter för finska företag.”

skulle ge den finska industrin ett försprång och en konkurrensfördel.

Mål för förbrukning av naturresurser

Programförslaget lägger fram ambitiösa riktlinjer och mångsidiga metoder som ska göra cirkulär ekonomi till en ny grund för den finländska ekonomin före 2035. Programmet innehåller 41 förslag på åtgärder, och föreslår vilka aktörer som ska förverkliga åtgärderna. Urvalet av metoder är brett, och omfattar såväl ekonomiska styrmedel som nycklar till framgång, tjänstefiering, utbildning, digitalisering och skapande av nätverk.

Programmet för cirkulär ekonomi ställer för första gången upp ett konkret mål för förbrukningen av naturresurser. Ett centralt syfte i programmet är att den totala inhemska förbrukningen av primära råvaror 2035 inte överstiger 2015 års nivå och att resursproduktiviteten kommer att fördubblas från 2015 års situation 2035. Detta är en viktig öppning globalt och att uppnå det här ambitiösa målet är utmanande. Riktlinjen har dock väckt mycket debatt, och Jord- och skogsbruksministeriet lämnade en avvikande åsikt om programmets naturresursmål. Enligt ministeriets kritik skiljer inte riktlinjen mellan förnybara och icke förnybara naturresurser. Debatt dock behövs, eftersom sådana riktlinjer är centrala för att materialanvändningen ska bli hållbar.

Enligt programmet är de olika ekonomiska styrmedlen, lagstiftningen och de offentliga investeringarna viktiga metoder som främjar den cirkulära ekonomin. I skattereformen för hållbar utveckling bör man bedöma möjligheterna att prissätta naturresurser. I nuläget kan användningen av naturresurser orsaka utsläpp eller skada naturliga ekosystem utan att medföra kostnader för den som orsakar skadan, men ge-

nom skattereformen kan myndigheter åtgärda den här bristen genom att prissätta skadorna.

Det här är en stor förändring, men reformen är viktig, om inte nödvändig, för att främja den cirkulära ekonomin. Aktiv och tillräckligt stark ekonomisk styrning är central för förverkligandet av programmets vision. Programmet betonar också vikten av lagstiftning, speciellt på EU-nivå. Vi måste dock hitta en kompromiss mellan den offentliga sektorns och lagstiftningens roll, eftersom risken är att man utvecklar en sådan statlig reglering som är alltför rigorös, vilket kan förkväva företagets innovationer och nya affärsmodeller.

Fungerande ekosystem viktigt område

Programmet framhäver också att tillräcklig, långsiktig och välriktad finansiering är nödvändig för främjande av cirkulär ekonomi. Finland har en enorm mängd kunskap inom den cirkulära ekonomin, men om marknaden saknas vågar företagen inte investera utan (statlig) riskfinansiering. Utmaningen är att jungfruliga råvaror för närvarande är billiga med en liten marknad för återvunna material. Offentlig upphandling kan också öka den inhemska efterfrågan på lösningar för cirkulär ekonomi. Den här åtgärden kunde ha framhävts mer i programmet.

Jag är glad att programmet betonar forskningens och utbildningens roll som nycklar till framgång. Förhoppningsvis kommer vi också att få finansiering för att befrämja detta. Andra nycklar till framgång i programmet är digitalisering, skapande av nätverk och tjänstefiering. Digitaliseringen skapar många möjligheter att främja den cirkulära ekonomin. Cirkulär ekonomi kräver öppen data och gränssnitt. Datafördelningen är dock en stor utmaning och vi behöver nya spelregler för den. Bildandet av fungerande ekosystem är ett av de viktigaste områdena i den cirkulära ekonomin. Den offentliga sektorn kan stödja byggande av ekosystem med innovationspolitik och finansiering, och det kan ha en stor inverkan på framstegen i cirkulär ekonomi om den lyckas.

Förändring i konsumtionskulturen

I en cirkulär ekonomi baserar sig konsumtionen på användningen av tjänster snarare än på

ägandet. Hittills har tjänstemodeller inte blivit mer utbredda, även om deras uppgång har förutspåtts. Övergången från ägande till tjänster är inte lätt och förändringar i våra konsumtionsvanor behövs. En viktig riskfaktor vid genomförandet av programmet är medborgarnas och konsumenternas roller, som diversifieras i en cirkulär ekonomi.

Programmet hävdar att istället för att bara konsumera aktivt, bör konsumenterna och medborgarna aktivt utveckla lösningar som möjliggör en förändring i konsumtionskulturen, förlängning av produkternas livslängd och minskning av materialförbrukningen. Detta är lättare sagt än gjort, och programmet lyfter fram olika incitament såsom ekonomiska styrmedel, och att den cirkulära ekonomins tjänster borde vara lätta att använda. Rapporten nämner också 'nudging' (puffning) som en metod, det vill säga att ge konsumenter en puff i rätt riktning.

"Istället för att bara konsumera aktivt, bör konsumenterna och medborgarna aktivt utveckla lösningar som möjliggör en förändring i konsumtionskulturen, förlängning av produkternas livslängd och minskning av materialförbrukningen."

Den cirkulära ekonomin kräver globala åtgärder, eftersom försörjnings- och värdekedjor är gränsöverskridande. Att skapa en marknad på EU-nivå och globalt kommer att spela en väsentlig roll, och programmet måste också främjas genom att påverka inom EU. Det är därför bra att programmet föreslår cirkulär ekonomi till en av de utrikespolitiska prioriteringarna.

Idag befinner sig Finland ännu i startgroparna, men programmet för främjande av cirkulär ekonomi sätter mål som gör det möjligt att bygga upp en hållbar välfärd. Riktningen mot cirkulär ekonomi är rätt, men takten är för långsam och perspektivet på cirkulär ekonomi är fortfarande

smalt, även bland beslutsfattare. Detta är naturligtvis inte konstigt, eftersom hela vårt system bygger på en linjär modell. För att lösa hållbarhetskrisen behöver Finland en ny riktning, som programmet för främjande av cirkulär ekonomi ger bra stegmärken för.

Vem för åtgärderna vidare?

Programmet är ambitiöst och innehåller mångsidiga metoder, och det identifierar aktörer som är ansvariga. Åtgärdslistan är omfattande, men programmets svaghet är att bara få konkreta beslut fattades i processen. Många åtgärder som i sig är bra kräver ytterligare bearbetning och många av åtgärderna är utredningsuppgifter. De flesta av åtgärderna involverar ett stort antal aktörer. Vem har ansvaret att ta åtgärderna vidare? Inga kortsiktiga mål har fastställts i programmet och indikatorer som används ger inte en heltäckande bild av cirkulär ekonomi.

Den här utmaningen har dock även identifierats i rapporten. Att främja den cirkulära ekonomin utmanas av befintliga strukturer och infrastruktur som är långsamma och svåra att förändra. Det finns bara få åtgärder i programmet som försöker bryta ner hindren för den cirkulära ekonomin. Forskningen framhäver vikten av sådana åtgärder. Dessutom kan Finland inte agera ensamt och frågetecknet är hur Finland kan påverka den internationella utvecklingen.

"Programmets mål är ambitiösa och utan djärva beslut kommer de inte att uppnås. Förändring sker inte av sig själv utan kräver långsiktigt arbete och åtagande, resurser och finansiering."

Förhoppningsvis kommer regeringen och riksdagen att bestämma ambitiösa riktlinjer tack vare föreslaget. Programmets mål är ambitiösa och utan djärva beslut kommer de inte att uppnås. Förändring sker inte av sig själv utan kräver långsiktigt arbete och åtagande, resurser och finansiering. Övergången till en cirkulär ekono-

mi kommer inte att ske under en enda regeringsperiod och det krävs långsiktigt samarbete mellan administrativa sektorer. En risk på vägen är en avsaknad av samförstånd i administrationen, för att cirkulär ekonomi kräver samarbete över bransch- och administrativa gränser.

Jag hoppas att förslaget kommer att starta en omfattande samhälllig debatt. I Finland har debatten ofta fokuserat bara på återvinning eller bioekonomi och andra aspekter av den cirkulära ekonomin som har kommit till korta. Det finns brister i färdigheter på olika nivåer, även bland beslutsfattare och förhoppningsvis kommer det här arbetet att bidra till att förnya våra färdigheter och påskynda utvecklingen.

Övergången till en klimatneutral cirkulär ekonomi förutsätter en övergripande förändring såväl i beslutsfattandet och planeringen i samhället som i företagens, hushållens och konsumenternas attityd och beteende. Sammanfattningsvis är programmet för cirkulär ekonomi ett viktigt och stort steg för Finlands väg mot en hållbar framtid, men konkreta beslut, finansiering och resurser behövs.

Fotnot

1) <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-383-658-7>